यदहरेव विरजेत्तदहरेव प्रव्रजेदिति श्रुत्युक्तं परिग्रहत्यागकालमाह रात्र्येति लोक्यंत इति लोकाः शब्दाद्या विषयाः ययैव रात्र्या यदैव अभिजितास्तुच्छीकृताः सुखाः सुखावहा अपि कामाभिजिताः वशवर्त्तिनोपि तामेव रात्रिं तदैव सर्वपरिग्रहं संन्यस्यारण्यसंस्थः अथ यदरण्यायनमित्याचक्षते ब्रह्मचर्यमेव तदरश्च हवैण्यश्चार्णवौ ब्रह्मलोके तृतीयस्यामितो दिवी तिश्रुतिप्रसिद्धां ब्रह्मनिष्ठां कर्त्तुं यतेतेत्यर्थः ॥ ६ ॥ अरण्यवासी हार्दब्रह्मनिष्ठः तत्रैव हार्दशरीरधातून् स्थूलसूक्ष्मभूतरूपान् विमुच्य प्रविलाप्य तमपि हार्दं सुकृतेन निष्कलेब्रह्मणि तस्मात्तत्सुकृतमुच्यत इति श्रुतिप्रसिद्धे चिदेकरसे दधाति प्रविलापयति ॥ ७ ॥ सर्वेष्वाश्रमेषु सिद्धिरस्तीत्युक्तं रात्र्याययेति संन्यासे चात्यादरो दर्शितस्तत्किं तत्रैव मोक्षोस्त्युताश्रमांतरेष्वपीति संशयानः पृच्छति कतीति मुनयो मोक्षिणः मौनानि मोक्षमार्गाः ॥८॥ योगी ज्ञानी चेति द्वौ मुनी इत्याह अरण्य इति अरण्ये वसतोंतर्निष्ठस्य योगिनः ग्रामो बाह्यं वस्तु पृष्ठतः समीपत एव भवति योगप्रभावात्सर्वमस्यास्तीत्यर्थः ग्रामे लोके वसतो मायापुरदर्शिन इव द्विचंद्रन्यायेन तद्बाधेनाधिष्ठानदृष्टिर्नित्यमप्रमुषितास्तीत्यर्थः ॥ ९ ॥ द्वयम

रात्र्याययावाऽभिजिताश्च लोका भवंति कामाभिजिताः सुखाश्च ॥ तामेव रात्रिं प्रयतेत विद्वानरण्यसंस्थो भवितुं यतात्मा ॥ ६ ॥ दशैव पूर्वान्दशचापरांश्च ज्ञातीनथात्मानमथैकविंशं ॥ अरण्यवासी सुकृते दधाति विमुच्यारण्ये स्वशरीरधातून् ॥ ७ ॥ अष्टक उवाच कतिस्विदेव मुनयः कति मौनानि चाप्युत ॥ भवंतीति तदाचक्ष्व श्रोतुमिच्छामहे वयं ॥ ८ ॥ ययातिरुवाच अरण्ये वसतो यस्य ग्रामो भवति पृष्ठतः ॥ ग्रामे वा वसतोऽरण्यं स मुनिः स्याज्जनाधिप ॥ ९ ॥ अष्टक उवाच कथं स्विद्वसतोऽरण्ये ग्रामो भवति पृष्ठतः ॥ ग्रामे वा वसतोऽरण्यं कथं भवति पृष्ठतः ॥ १० ॥ ययातिरुवाच न ग्राम्यमुपयुंजीत यआरण्यो मुनिर्भवेत् ॥ तथास्य वसतोरण्ये ग्रामो भवति पृष्ठतः ॥ ११ ॥ अनग्निरनिकेतश्चाप्यगोत्रचरणो मुनिः ॥ कौपीनाच्छादनं यावत्तावदिच्छेच्च चीवरं ॥ १२ ॥ यावत्प्राणाभिसंधानं तावदिच्छेच्च भोजनं ॥ तथाऽस्य वसतो ग्रामेऽरण्यं भवति पृष्ठतः ॥ १३ ॥ यस्तु कामान्परित्यज्य त्यक्तकर्माजितेंद्रियः ॥ आतिष्ठेच्च मुनिर्मौनं स लोके सिद्धिमाप्नुयात् ॥ १४ ॥ धौतदंतं कृत्तनखं सदा स्नातमलंकृतं ॥ असितं सितकर्माणं कस्तमर्हति नार्चितुं ॥ १५ ॥

प्येतदाश्चर्यमिति मत्वा पृच्छति कथमिति ॥ १० ॥ आद्यंतीव्रवैराग्यपूर्वकं योगमभ्यस्यतः सुलभमित्याह नग्राम्यमिति ॥ ११ ॥ द्वितीयं विवेकिनः संन्यासिनः सुलभमित्याह अनग्निरनिकेत इति अनग्निः संन्यासी अनिकेतः कुटीचकव्यावृत्तः परमहंसः अतएव अगोत्रचरणः गोत्रं जन्मवंशः चरणं विद्यावंशः तद्व्यपदेशशून्यः कौपीनेति स्पष्टार्थं ॥ १२ ॥ एवंप्रकारेण ग्रामे पि वसतो विवेकिनोरण्यमेव समीपे स्तीत्याह तथास्येति त्यक्तकर्माजितेंद्रियो मौनं योगविवेकान्यतरदभ्यस्यन् सिध्यतीत्याह यस्त्विति ॥ १४ ॥ धौतदंतं शुद्धाहारं आहारशुद्धौ सत्वशुद्धिरिति श्रुतेस्तदपेक्षणात् कृत्तनखं त्यक्तहिंसासाधनं अत एव सदा स्नातं नित्यं शुद्धचित्तं अलंकृतं योगैश्वर्येण शमादिना च असितं वासनाबंधशून्यं सितकर्माणं हिंसायुक्तं धर्ममपि त्यजंतं यं यं लोकं मनसा संविभाति विशुद्धसत्वः कामयते यांश्च कामान् तं तं लोकं जयते तांश्च कामांस्तस्मादात्मज्ञं ब्रह्मचर्येद्भूतिकाम इति श्रुतेः सर्वोपि तमर्चितुमर्हतीति ॥ १५ ॥

Digitized by Google